

Josep R. Guzman (Castelló de la Plana)

Cortesía i traducció al català de marques d'atenuació en les peticions

El llenguatge és el mitjà de relació interpersonal més poderós, aquell que ens permet un grau d'intercanvi d'informació més gran. Ara bé, aquest intercanvi es realitza seguint una sèrie de convencions lingüístiques que reflecteixen la relació social dels interlocutors i que varien d'unes llengües a unes altres. És a dir, segons diversos factors com el grau de coneixement de l'altra persona, l'edat, el sexe, etc., adoptem un rol determinat que es palesa en l'ús d'uns recursos diferents producte de les convencions culturals de cada llengua. En l'àmbit del contacte intercultural, i més particularment en l'àmbit de la traducció, aquest ús diferenciat se'ns revela com un dels aspectes que cal tenir especialment en compte pels efectes pragmàtics concomitants. Així doncs, el present treball investiga el problema que se suscita en la traducció a causa de l'ús de certes marques pragmàtiques d'atenuació en un tipus d'acte de parla exhortatiu. Per aconseguir aquest objectiu, d'una banda, revisem alguns aspectes de la cortesia en general i de les peticions en particular, parant esment dels recursos lingüístics utilitzats; de l'altra, examinem el funcionament d'aquestes marques en dues peticions extretes de textos literaris alemanys i l'anàlisi de les possibles equivalències en català.

1 Cortesia i peticions

Són diversos els estudis que, des d'una perspectiva general, han tractat d'explicar i regular el funcionament de les estratègies de cortesia (Lakoff, 1973; Brown i Levinson, 1978, 1987; Leech, 1983, etc), tot i que, en bona mesura, és Erving Goffman qui ha estat l'autèntic pioner de la reflexió sobre el tema –per bé que sovint asistemàtic i poc ajustat a les metodologies dominants en lingüística. És precisament amb el concepte de *face* (imatge) de Goffmann, que Brown i Levinson (1978, 1987) defineixen la cortesia com un conjunt d'estratègies destinades a mantenir la imatge (personal i social) dels interlocutors. D'aquesta forma, el nivell de cortesia és el resultat de tres tipus de contextos interactius: i) el poder relatiu del destinatari respecte a l'emissor; ii) la distància social, que implica el grau de familiaritat i de contacte i iii) el

grau d'imposició d'un acte determinat respecte a la imatge que volem mantenir. La conjuminació d'aquests tres factors determina l'ús d'uns recursos lingüístics diferents que serveixen per a demostrar, o simplement subratllar, l'ús de la cortesia. Aquest ús depèn generalment de les convencions de cada cultura. Un dels actes de parla on es palesen aquestes diferències és, entre altres, en el de tipus no cortès, com ara en les peticions.

Les peticions representen un tipus d'acte la intenció del qual consisteix a modificar el comportament del destinatari i inclouen tant les formes no impositives, entre les quals caldria esmentar la recomanació, el consell, etc., com les impositives, és a dir, les súpliques, els prec, les ordres, etc. Seguint els criteris esmentats suara de Brown i Levinson (1987), les peticions formen part de la cortesia negativa, en la mesura que representen un perill per a la imatge negativa de l'interlocutor.

La distinció entre les diverses peticions impositives es caracteritza pels tres factors esmentats, ja que una mateixa petició es pot convertir en una súplica, un prec o una ordre amb un efecte perlocutiü diferent. És per aquest motiu que són molt diversos els recursos lingüístics utilitzats. Pel que fa als actes de parla, distingirem entre els directes i els indirectes, això és, segons l'existència d'una correlació major o menor entre l'estructura sintàctica i l'objecte il·locutiü. Deixem de banda la problemàtica que suscita la consideració o no d'actes de parla directes de determinades estructures sintàctiques, com ara la interrogació (*Pots passar-me el llibre?*), o fins i tot de formes declaratives en les quals una oració subordinada pot explicitar la petició (*Desitjaria que em passares el llibre*). Aquí subratllarem la idea, tal com assenyala Payrató (1988: 194) que l'obliquat de la frase no significa necessàriament un major grau de cortesia, o el que és el mateix, els actes de parla directes, especialment en oracions imperatives, també poden tenir un ús cortès. Per bé que, en general, existeix una relació entre la necessitat d'una actuació inferencial i el grau de cortesia, i on aquesta actuació inferencial serà major com més gran siga la distància entre l'assertió i l'exhortació. En altres paraules, la relació entre *Anni fa fred* i, aleshores, *Cal tancar la porta*, indica òbviament un gran marge d'actuació per a l'interlocutor que es tradueix en un grau de cortesia major.

Generalment, l'estructura de les peticions impositives està formada en la seua tipologia més complexa per un model constituït per una preseqüència, el nucli de la petició i una postseqüència. Mentre que aquesta preseqüència sol justificar la petició; el nucli, per la seua banda, estableix l'acció que caldrà

realitzar i, finalment, la postseqüència, que sembla ser l'element menys inestable (Haverkate, 1994: 149), clou l'acte embolcallant-lo i en molts casos justificant-lo novament. Tal com assenyala Blum-Kulka (1996: 189), tot allò que no siga l'acte principal, el nucli de la petició, podem denominar-ho moviments de suport (*supportive moves*). Aquest moviment de suport pot basar-se en les raons que justifiquen la petició i, aleshores, parlem de moviments de suport externs. Quan la mitigació de l'amenaça per a la imatge positiva es realitza mitjançant altra mena de recursos, fins i tot gramaticals (com per exemple el mode) incrustats en el nucli de la petició, parlem doncs de moviments de suport intern.

2 Peticions i recursos lingüístics: les partícules modals (PM)

Els recursos lingüístics per a fer palès l'ús de la cortesia en general, i les peticions en particular, varien segons les llengües. En conjunt, en català, podem dir que s'usen principalment com a elements lingüístics que articulen la cortesia, bé de manera única, o bé, i en molts casos, combinant-los, determinats modes verbals (com l'imperatiu), o temps verbals (com el condicional, o l'imperfet), certs connectors condicionals, l'ús de formes impersonals, la forma *que*; la modalitat d'enunciació interrogativa, entre d'altres. A aquests, es pot afegir també tota una sèrie d'estereotips lèxics que especialment en el cas de les peticions serien del tipus: *perdó, si us plau, per favor, voldria fer el favor..., (si) seria tan amable..., tindria la bondat..., li faria res de..., perdoni..., disculpi...*, etc. La major part dels equivalents d'aquesta mena de recursos s'usen també en alemany. Això no obstant, la llengua alemanya, com altres llengües germàniques (per exemple l'holandès), disposa d'una sèrie de partícules modals (PM) que també realitzen aquesta funció i que són inexistentes en català, com també en moltes altres llengües europees –anglès (Nehls, 1989), rus (Reiter, 1983; Krivonosov, 1989), etc.–. En un estudi com aquest que analitza les possibles equivalències en alemany i en català dels recursos lingüístics que intervenen en les peticions, cal analitzar d'una forma una mica més detinguda, aquest recurs de les PM per la major dificultat que genera a l'hora d'establir una equivalència més directa en alemany i en català.

Les partícules modals alemanyes són unitats que serveixen perquè el locutor se situe respecte a la informació que presenta el seu enunciat. Ara bé, aquestes partícules serveixen també per mitigar l'efecte perlocutiu de l'acte de parla i, en el nostre cas, els actes de parla no cortesos. Val a dir que, pel que

fa a les PM, en primer lloc, el seu inventari suscita grans dificultats, tal com s'ha subratllat en diversos treballs (Weydt i Hentschel, 1983; Helbig i Buscha, 1989; Thurmair, 1989; Krivonosov, 1989; Prüfer, 1995; Ormelius-Sandblom, 1997; etc.). En segon lloc, cal assenyalar també que, tot i l'acceptació generalitzada en aquests estudis que tant el tipus d'enunciació com el significat lèxic derivat de la interacció generen l'efecte pragmàtic d'aquestes partícules, en aquests treballs s'observen igualment les divergències a l'hora de relacionar-les amb determinats factors, com ara el tipus d'enunciació. En alguns casos, simplement pel fet que els criteris que serveixen de base per als estudis no són coincidents ni de bon tros. A tall d'exemple, i només per fer un tast entre la bibliografia existent, es podria esmentar que, respecte a la partícula *aber*, tant Weydt i Hentschel (1983: 6) com Thurmair (1989: 190-191) únicament assenyalen el seu valor com a partícula modal quan apareix en oracions exclamatives, on té la funció de mostrar la sorpresa del locutor davant de quelcom sobtat. Per la seua banda, Prüfer (1995: 69-70) indica també un ús en oracions exhortatives, per bé que en oracions sintàcticament subordinades introduïdes amb *dass*. En qualsevol cas, com ja hem apuntat, ens centrarem a assenyalar la funció que bona part d'aquestes partícules poden acomplir com a mitgadores i intensificadores en els actes de parla no cortesos, tant directes com indirectes, i les seues possibilitats de traducció al català en relació amb els tres factors esmentats que resulten del context interactiu entre els interlocutors.

Per les dimensions d'aquest treball, i sense voler ser exhaustiu, direm que entre algunes de les partícules i les combinacions que poden indicar aquesta funció mitgadora o intensificadora, i que apareixen en actes de parla no cortesos, caldria assenyalar les partícules *bloß, doch, eben, ja, mal (einmal) nur, rubig, schon, wohl* i determinades combinacions, com ara, *aber mal, denn nur, doch nur*, etc. La partícula *bloß* (*Denkt bloß nicht...*), cal analitzar-la especialment en comparació amb *nur*, ja que es distingeix de forma particular pel caire intensificador d'aquella, davant del caràcter atenuador d'aquesta (*Tue es bloß nicht! Tue es nur nicht*). És precisament aquest tret d'intensificació el que fa intercanviable la partícula *bloß*, amb la partícula *ja* (tònica), que també assoleix aquest tret (Weydt / Hentschel, 1983: 7). Aquest fet motiva que, acompanyant la seqüència en què apareix la partícula *bloß*, pot aparèixer també, com assenyala Thurmair (1989: 182), una conseqüència introduïda amb *sonst* (*Hau bloß ab, sonst...*). En altres paraules, seguint l'estructura esmentada anteriorment dels actes de parla no cortesos, això significa que aparega una postseqüència, la

qual pot relacionar-se directament amb un parlant que es troba en una relació de poder manifesta respecte a l'interlocutor. Per la seua banda, i com a contrapartida, *nur* assoleix un caire atenuador, especialment en frases sense negació (*Geh nur, mein Schatz*). Val a dir que a aquestes dues darreres partícules caldria afegir la partícula *rubig*, ja que totes tres (en particular les formes tòniques) són partícules relacionades directament amb la funció exhortativa, fins al punt que *rubig* en oracions enunciatives assoleix aquesta funció exhortativa acompanyat d'un verb modal (*Sie könnten rubig ihren Wagen mitnehmen*).

En relació amb la partícula *eben*, aquesta pot aparèixer en contextos exhortatius. Ara bé, aquesta exhortació sol ser el resultat d'una explicació prèvia. És a dir, existeix una preseqüència que justifica el nucli de l'exhortació. Aquest fet ens adreça cap a un tractament més cortès o, el que és el mateix, fins i tot, més aviat cap a un consell que no cap a una ordre (*Wenn du ein Fahrrad willst, dann besteh eben alles!*).

Tal com hem esmentat suara, la partícula *ja* (tònica) apareix en contextos exhortatius en què el poder relatiu de l'interlocutor és gran i, podríem afegir, el locutor no es troba afectat per la imatge negativa que genera. Per la seua banda la partícula *ja* àtona també pot aparèixer en contextos exhortatius; no obstant això, com indica Prüfer (1995: 163), ho fa acompanyada del verb *können* (*Sie können mir ja vertrauen*). Aleshores, es pot percebre una clara distinció en l'ús de les dues formes relacionada amb el nivell de cortesia, ja que dona una major opció a l'interlocutor en els actes de parla no cortesos (*Geh ja raus!*).

Una altra partícula que pot aparèixer en actes impositius directes o indirectes és *doch*. Aquesta, que (amb *ja*) és la partícula més usada, té unes característiques que fan referència a una informació coneguda i una correcció (Thurmair 1989: 118). El caràcter mitigador o intensificador ha estat molt discutit. Tanmateix, en la majoria dels casos considerem amb Prüfer (1995: 117) que únicament el context pot determinar de forma taxativa aquest ús diferenciat.

Al seu torn, la partícula *mal* (o *einmal*) reflecteix clarament els plantejaments de cortesia en oracions exhortatives. Generalment, aquesta apareix vinculada a l'ús de verbs modals, com ara *können* o fins i tot *dürfen* i *sollen*, sovint la forma verbal emprada és el subjuntiu (*Würden Sie mir mal das Buch leihen?*). *Mal* hi afegeix un caràcter cortès que no tindrien les peticions sense la seua presència. D'aquesta forma s'assuaveix l'efecte de l'acte il·locutiu. Thurmair (1989: 185) observa aquest caràcter de mitigació i caracteritza

aquesta partícula amb el tret d'atenuació. Un efecte contrari s'aconsegueix amb la partícula *schon* (*Machen Sie's schon!*) que, especialment en les peticions en les quals no atenua la declaració, més aviat emfasitza la possibilitat de la realització de la petició i, aleshores, intensifica l'efecte d'aquesta petició (Ormelius-Sandblom, 1997: 119).

Per concloure aquesta breu reflexió sobre les possibilitats d'aparició de diverses partícules en actes de parla no cortesos, assenyalarem que la partícula *wohl* també pot tenir un caire d'atenuació que es percep especialment en oracions interrogatives amb funció exhortativa en què es pot substituir per *vermutlich*. Aquest fet genera un tractament més cortès en la mesura que amplia l'espai en la conversa de l'interlocutor. Tanmateix, val a dir que en aquests casos parlem més aviat d'una funció adverbial, que no de PM.

A més d'aquestes formes simples hi trobem també una sèrie de combinacions que en principi poden aparèixer en oracions exhortatives, com ara diverses combinacions integrades per formes que individualment assoleixen aquest caràcter exhortatiu. En aquesta línia, podem assenyalar, a tall d'exemple, les següents combinacions d'*auch* amb *ja* (tònica) o *nur* (tònica); *doch* amb *bloß*, *mal*, *nur*, *rubig*; *nur* amb *ja* (tònica), *mal*, etc. A aquestes combinacions se'n podrien afegir d'altres que, com *aber mal*, poden assolir aquesta funció; tot i que Thurmair (1989) no la considera acceptable com a combinació de partícules modals.

Hem de convenir que el seu ús en actes de parla no cortesos, i especialment en l'exhortació directa en la mesura que mitiguen o intensifiquen la imposició de l'exhortació, varien d'unes a les altres. En aquest sentit, entre aquelles que realitzarien una intensificació de l'objecte il·locutiu caldria esmentar les combinacions *doch bloß* o *doch schon*, entre d'altres. Pel que fa a aquesta darrera cal assenyalar que el seu grau d'intensificació es troba a mig camí entre la utilització única de la partícula *schon* i de la partícula *doch*. Al seu torn, entre les combinacions que relacionaríem amb la mitigació caldria esmentar les combinacions *doch nur*, *doch mal* i *doch rubig*. Aquestes darreres apareixen només en oracions exhortatives o enunciatives amb *können* reforçant el caràcter de mitigació que tindrien simplement amb la partícula *mal* o *rubig*.

3 La traducció dels recursos d'atenuació en les peticions

Les peticions pertanyen a aquella mena d'actes de parla en què el component interpersonal assolix un paper més decisiu en la traducció. La traducció d'aquests actes es troba condicionada per diversos aspectes socioculturals, arran dels efectes pragmàtics que es poden suscitar. En aquest cas, traduir significa, doncs, tenir present els diversos factors que regulen el nivell de cortesia, a fi d'assolir una equivalència que depèn, en alguns casos, més de les interrelacions generades entre els interlocutors en cada context, que no d'unes fórmules prefixades.

Entre els recursos d'atenuació, les PM alemanyes són les unitats que presenten una dificultat major a l'hora de cercar una determinada equivalència. Des d'una perspectiva contrastiva, existeixen diversos treballs que analitzen aquestes partícules en general tant en català (Muñoz, 1989-1991; Torrent-Lenzen, 1994; Guzman, 2000) com en espanyol (Acosta, 1984; Beerbon, 1992; Prüfer, 1995, Ferrer, 1997; etc.). Els resultats de bona part d'aquests treballs són molt diversos. Pel que fa a l'espanyol, alguns autors reconeixen l'existència de certes unitats lèxiques equivalents (Acosta, 1984), o grups de lexemes que realitzen una funció semblant (Ferrer, 1997); mentre que d'altres refusen més o menys taxativament l'existència d'aquesta mena d'equivalències (Beerbon, 1992; Prüfer, 1995). Els treballs en català arribarien a propostes semblants a les darreres, en què de forma particular se subratllaria el paper del context a l'hora de cercar una possible equivalència funcional. En aquest sentit, dissentiríem de les opcions formulades per Ferrer (1997: 190) que planteja (criticant Prüfer, 1995) l'ús com a equivalents d'aquest grup lexemàtic determinats lexemes que pertanyen a grups de paraules molt allunyats d'aquells; per bé que reconeixent la possibilitat de justificar les equivalències amb la comparació de l'efecte il·locutiu en cada llengua. Al nostre parer, aquesta, diguem-ne, excepcionalitat, hauria de ser la norma. Altrament dit, la recerca d'una equivalència només es pot plantejar (ben particularment en aquest cas en què emfasitzen el paper d'aquestes partícules per a indicar la relació social dels interlocutors), des d'un enfocament funcional en la mesura que analitzem els efectes pragmàtics dels actes exhortatius i, aleshores, cerquem l'equivalència tot i la possible llunyania entre el grup de paraules que representa la partícula i el grup al qual pertany l'equivalència.

Bona part dels elements que hem presentat es fan palesos en els dos exemples que es presenten tot seguit. Pel que fa a l'aparició de les PM en

actes de parla no cortesos, aquestes observacions són encara més adients. No cal més que analitzar un acte de parla exhortatiu com és el que apareix en l'exemple (1) recollit de l'obra de *Das Fräulein von Scuderi* d'E.T.A Hoffmann (1983):

- (1) So macht *doch nur* auf um Christus willen, so macht *doch nur* auf!
(p. 258)

En aquest cas ens trobem amb el següent context: l'acció s'esdevé al segle XVII. Carrers foscos, de nit, una persona jove és al carrer i demana que li obriguin la porta d'una casa a la qual no ha anat mai i on no el coneixen. L'interlocutor és una dona gran, minyona de la casa. Des de l'enfocament que suposen els tres criteris esmentats anteriorment, cal dir que, en primer lloc, el poder relatiu de l'emissor respecte del destinatari resulta insignificant; en segon lloc, el grau de familiaritat i de contacte, la distància social és igualment extremadament reduïda; finalment, el grau d'imposició d'aquest acte respecte a la imatge que el jove ha de mantenir ha de ser necessàriament molt minso. Pel que fa a la realització de l'acte de parla, ens trobem amb una exhortació directa focalitzada cap a l'emissor i amb la referència pronominal centrada en la utilització de la segona persona del plural. Aquests que en principi resultarien incompatibles amb l'expressió de cortesia i, més aviat, servirien per a demostrar el poder de l'emissor sobre l'interlocutor, s'accentuen amb l'ús de l'imperatiu. Resulta clar, doncs, que tota aquesta mena de factors tenen necessitat de moltes atenuacions si es vol aconseguir l'objecte il·locutiü. És a dir, calen altres recursos per alleugerir la forta càrrega que tindria l'acte exhortatiu amb el mode verbal utilitzat en el cas que aparegués de forma despullada: *Macht auf!*

Així doncs, podem esmentar diversos moviments de suport (*supportive moves*) que serveixen per mitigar l'acte, algun d'extern i alguns altres d'encaixats en l'acte principal de la petició. D'una banda, com a suport extern a la petició estricta es palesa l'adverbi *so*. Aquest fa referència a unes raons esmentades anteriorment que justificarien la petició. De l'altra banda, com a suport intern cal esmentar l'exclamació «*um Christus willen*» i l'ús de la combinació de partícules modals *doch nur*. Ens trobem davant d'una petició cortesa, tot i l'ús de l'imperatiu, per l'atenuació que realitzen els moviments de suport. D'aquesta forma es palesa que l'estructura lèxica d'aquesta oració fa que s'interprete com un prec i no com un manament. Val a dir que existeix un

altre factor que cal tenir també en compte, però que nosaltres, ara com ara, deixem de banda. Aquest fóra el tipus d'entonació i la influència que podria tenir a l'hora d'interpretar l'acte exhortatiu com a prec o com a manament.

Fetes aquestes observacions, se'ns planteja la possible traducció d'aquesta petició al català. Òbviament, els punts conflictius rauen més aviat en els moviments de suport que no en la recerca d'equivalències del mode verbal, i en el nostre cas en el problema que suscita la combinació de PM. Com que no disposem d'una equivalència per a aquesta combinació de PM en català, cal subratllar els aspectes funcionals. Hem de convenir que en català les formes que poden ser usades per a atenuar aquesta estructura exhortativa foren la interjecció *per favor* i altres girs formats amb el terme *favor*, o amb el de *merè*, com ara les construccions *fer el favor*, *fer la merè*, que se solen usar en forma imperativa. A més, es poden usar certes formes convencionalitzades que, com ha apuntat Salvador (1993: 673) en un treball sobre la paremiologia catalana, tenen la funció pragmàtica de preparació de l'interlocutor per assuavir una ordre, o un consell no demanat, i donen l'opció de no realitzar-la, com per exemple, en català, formes com *si us (et, li, etc.) plau* o *sisplau*, entre d'altres. En el context en què ens trobem, formes convencionalitzades com per exemple *voleu fer el favor...*, *seríeu tan amable...*, *tindríeu la bondat...*, *us faria res de...*, etc., que en principi podrien ser sentides pels parlants com caracteritzades per un grau de cortesia superior, no resultarien adients donada la situació en què es troben els personatges. Així, una enunciació com la següent (1a) resultaria més aviat estranya:

- (1a) Per l'amor de Déu, tindríeu la bondat d'obrir la porta, us faria res d'obrir!

Amb els fonaments esmentats suara, entre les diverses opcions que podríem articular per cercar una equivalència d'aquest acte de parla exhortatiu caldria assenyalar (sense voler ser exclusivistes) els exemples (1b) i (1c):

- (1b) Per l'amor de Déu, feu el favor d'obrir la porta, obriu, per favor!
 (1c) Si us plau, obriu, per l'amor de Déu, obriu, si us plau!

És a dir, com a traducció al català de la combinació de les PM *doch nur*, es presenten tres alternatives possibles: *fer el favor*, *per favor* i *si us plau*. Les tres

solucions serveixen tal i com hem assenyalat per mitigar i atenuar l'efecte de l'acte exhortatiu, exactament com es fa en el text original.

Aquestes propostes de solucions (1b) i (1c) plantegen el problema de la col·locació del moviment de suport constituït per les interjeccions *per favor* i *si us plau* (el gir *fer el favor* rep un altre tractament). Hem decidit de situar-les bé en posició inicial o final de la seqüència, ja que, com en espanyol (Haverkate, 1994: 201), en català aquestes no solen aparèixer en l'interior sense una entonació de pausa motivada per algun vocatiu precedent o una altra interjecció com podria esdevenir-se en l'exemple (1c):

(1c) Per l'amor de Déu, per favor, obriu, obriu, per favor!

En l'anàlisi d'aquestes solucions, deixem de banda el problema que pot representar l'equivalència de la interjecció atenuadora «*um Christus millem*» que podria tenir altres possibles alternatives, bé vinculades directament a l'àmbit religiós (*pel cel*, etc.), o vinculades a determinats conceptes morals i culturals, com ara la caritat (*per caritat*) que, a més, podrien connectar amb l'esperit romàntic de l'obra (Salvador i Guzman, 1998).

Val a dir que en català existeixen tres traduccions d'aquest conte (Guzman, 1995, 2000), una primera de 1979 de Francesc de Borja Moll (1d); una segona de J. Valls de 1982 (1e); i finalment una darrera de 1995 de J. R. Guzman (1f):

(1d) Però obriu! Obriu, per l'amor de Déu! p.142

(1e) Obriu, per l'amor de Déu, obriu d'una vegada! p. 91

(1f) Però obriu, per l'amor de Déu! Obriu! p. 17

Com es pot observar cap de les tres traduccions (1d; 1e; 1f) presenta entre les possibles solucions traductològiques aquest reforçament de la mitigació. A més, (1d) i (1f) s'encapçalen amb el connector textual *però*, amb la qual cosa, d'una banda, es remarca l'existència d'una idea anterior que contrasta amb la vinculada amb el connector, o el que és el mateix, les diferents opinions dels dos interlocutors; i d'altra banda, es manifesta l'expressivitat del peticionari amb la seua insistència més que no la mitigació. Aquesta funció recauria més directament en la interjecció atenuadora.

Un exemple més respecte als usos de formes d'atenuació en les peticions, es palesa en l'exemple següent (2), extret de l'obra de Bertolt Brecht, *Furcht*

und Elend des III. Reiches (27 Szenen) (1988):

(2) DIE SCHWESTER: Fräulein Gnauer bittet Frau Gnauer, *doch* für einen Augenblick hereinzukommen.

En aquest cas, el context es troba determinat per les relacions d'una família petitburguesa (explicitades en la primera acotació), la de l'enquadrador Gnauer, i es troben condicionades, entre altres factors, per la malaltia de la germana de l'enquadrador i la manca de diners per a l'operació a què s'hauria de sotmetre. L'acotació de l'escena en la qual es realitza la intervenció de l'exemple (2) és també la següent: «Der Buchbinder sitzt in SA-Uniform. Es ist Abend acht Uhr. In Nebenzimmer, bei der kranken Schwester des Buchbinders, ist eben der Arzt.» (Brecht, 1988: 254). La germana de l'enquadrador Gnauer és una dona gran que sap que està greument malalta, ja que no pot menjar res. Davant de la probabilitat que el metge li puga haver comunicat alguna cosa més a la seua família, en aquest cas a la seua cunyada, ha demanat a una infermera que li comuniqui, a la seua cunyada, que passe a veure-la. El lector no coneix més que la intervenció de la infermera (2).

La primera observació que cal fer és que la intervenció de la infermera es realitza sota la fórmula del discurs indirecte. És a dir, estem davant d'una declaració que interpreta una enunciació anterior i que presenta unes marques de cortesia que, en principi, podrien pertànyer al nivell de cortesia establert entre el reportador i el seu interlocutor, en aquest cas la infermera i Frau Gnauer, o entre l'enunciador del discurs citat i l'interlocutor del reportador, és a dir entre Fräulein Gnauer i Frau Gnauer. De fet, seguint els factors formulats per Brown i Levinson (1987) per a definir el nivell de cortesia, ens trobem amb dos nivells de cortesia, d'entrada diferents, però al capdavall coincidents. D'un costat, el nivell de cortesia entre Fräulein Gnauer i Frau Gnauer que es caracteritza per una distància social entre els interlocutors reduïda; de forma semblant, el poder relatiu de Fräulein Gnauer respecte a Frau Gnauer és també molt minso (cunyada, malalta, etc.) i, finalment, el grau d'imposició ha de ser necessàriament molt limitat. En aquest sentit, cal esmentar que Fräulein Gnauer té por de la decisió de la família pel que fa a la seua operació. De l'altre costat, el nivell de cortesia entre el reportador (la infermera) i el seu interlocutor (la senyora Gnauer) ha de ser en aquest context molt cortès, ja que els tres factors esmentats presenten un grau de cortesia

elevat en tots tres: la distància social és gran, com també el poder relatiu i, fins i tot, el grau d'imposició (per bé que no és més que una interpretació) ha de ser reduït. Tanmateix, en definitiva, tot i la possible atribució a un altre enunciador, sempre és el reportador el que interpreta la declaració citada i podríem dir amb Mainguenu i Salvador (1995: 95):

Com que el discurs indirecte no reproduceix un significant, sinó que dóna un equivalent semàntic integrat en el marc de l'enunciació citant, no implica més que un sol «locutor», que és qui assumeix el conjunt de l'enunciació.

Aleshores, les fórmules i marques de cortesia són també aquelles assumides pel locutor de l'enunciació citant. Això mateix, s'hi palesa en una anàlisi més detallada.

Entre les marques de cortesia que apareixen en l'assertió, cal distingir l'ús de les formes de tractament de cortesia *Fräulein* i *Frau*, l'ús del verb introductor del discurs reportat, *bitten*, el sintagma prepositiu *für einen Augenblick* i, finalment, l'aparició de la PM *doch*. Aquestes marques són els moviments per mitigar la petició, en aquest cas, internament amb fórmules encaixades. Així doncs, pel que fa a les directament atribuïbles a la relació de cortesia entre el reportador i l'interlocutor caldria esmentar les fórmules de tractament *Fräulein* i *Frau*, i l'ús del verb *bitten*.

Val a dir que el terme *Fräulein* no s'utilitza per adreçar-se a una persona de sexe femení a causa de la seua joventut, sinó per a una persona ja gran. Aquesta utilització segons l'estat civil de la dona resulta, si més no pel que fa a la possible traducció al català, totalment desaconsellable dins de la filosofia actual d'allò que s'ha denominat el llenguatge políticament correcte. No obstant això, reflectiria un alt grau de cortesia. Quelcom semblant s'esdevé amb la utilització del verb *bitten*. La infermera descriu l'acte de parla realitzat per la cunyada de la senyora Gnauer com una petició i aleshores tria aquest verb que palesa semànticament el nivell de cortesia. Ja que, entre les diverses possibilitats que podrien haver originat la intervenció de la infermera, podríem suposar els exemples (3a i 3b):

- (3a) Bitten Sie meine Schwägerin, für einen Augenblick hereinzukommen!
 (3b) Bitte, sagen Sie meiner Schwägerin, für einen Augenblick hereinzukommen!

Ara bé, amb la utilització del verb *bitten*, tal com apareix a l'exemple (3a), en realitat l'enunciador demana a la infermera que siga ella qui pregue i, aleshores, caldria analitzar l'acte exhortatiu amb el punt de vista de la relació entre la infermera i la malalta. Pel contrari, l'exemple (3a) marca la petició a la infermera amb el moviment de suport *Bitte* i, al seu torn, amb *für einen Augenblick* per a la seua cunyada.

Precisament, *für einen Augenblick* és el moviment de suport més clarament vinculat com a fórmula mitigadora al discurs citat; atès que atenua l'acte exhortatiu realitzat per la cunyada, especialment relacionat amb el tercer factor formulat per Brown i Levinson (1987), és a dir el grau d'imposició respecte de la imatge que volem mantenir.

El darrer moviment de suport que apareix en aquest acte, la PM *doch* sembla en un primer moment producte estricte de l'enunciació de la infermera i no interpretació de la intervenció de la malalta. Ara bé, al parer nostre aquesta atribució resulta més aviat dubtosa, i ben bé podria ser aquesta segona possibilitat. En qualsevol cas, com veurem als paràgrafs següents, el resultat és coincident, tant en un cas com en l'altre. No hem d'oblidar, parafrasejant Mainguenu i Salvador (1995: 92), que el pas del discurs directe a l'indirecte no es realitza sense que es produeixi una transformació o una pèrdua de molts elements, com ara interjeccions, onomatopeies o expressions que realitzen una funció semblant. Aquesta ambigüitat a l'hora d'atribuir la PM dóna lloc a dues possibilitats en la traducció al català més o menys diferenciades. Si interpretem que el paper de *doch* en aquesta oració declarativa és la d'apel·lació de l'emissor perquè l'interlocutor actualitzi una informació prèvia, això és, que existeix una pressuposició comuna pertanyent al coneixement de tots dos interlocutors i la intenció és la de crear consens (Prüfer, 1995: 106-107), aleshores, hem de convenir que en català resulta difícil de realitzar aquest recordatori sense assolir, en aquest context, un to de major cortesia, en la mesura que és la interpretació d'una petició.

A més, si es considera que la PM *doch* és una interpretació de la mitigació de la petició realitzada per la malalta, caldria cercar en català una fórmula escaient al discurs reportat. És a dir, no servirien interjeccions, fórmules en català com les que hem presentat abans, en parlar de la combinació d'aquesta partícula amb *mir*. Caldria, doncs, recórrer a solucions que intensifiquen l'efecte pragmàtic d'assuavir l'exhortació, com per exemple algun adverbi que, aparellat amb el verb *bitten*, convertiria la petició en encara més polida.

Amb les observacions que hem realitzat, ens decantaríem, en primer lloc, per una traducció de la fórmula de tractament que no s'establís a partir de la relació amb l'home, això és, l'ús del parentiu per evitar el problema que se suscitaria amb la repetició del terme senyora. I, en segon lloc, pel que fa a la intensificació de la petició, tindríem diverses possibilitats que podríem sintetitzar d'una banda en la traducció estricta de la PM, *doch*, per algun adverbi o alguna construcció prepositiva que realitze la mateixa funció, com per exemple, encaridament, amb encariment, etc. El resultat podria ser quelcom semblant al que apareix a l'exemple (2a):

(2a) LA INFERMERA: Senyora Gnauer, la seua cunyada li prega amb encariment que passe a veure-la un moment.

El problema que pot suscitar aquesta traducció és la possible manca d'adequació a un tipus de discurs oral i espontani, tot i el fet que aquesta intervenció pertany a una obra de teatre i, en aquest cas, té un component estètic afegit, de forma que no és un llenguatge estrictament natural.

L'altra possibilitat de síntesi són aquelles traduccions que representen la funció de transmetre una petició polida. En aquest cas les possibilitats són molt diverses amb l'aparició dels elements esmentats anteriorment, és a dir, modes verbals, o temps verbals, certs connectors condicionals, etc. Un exemple podria ser el realitzat per Heike van Lawick (en premsa) (2b):

(2b) LA INFERMERA: Senyora Gnauer, la seua cunyada demana si no podria passar a veure-la un moment.

4 Conclusions

Per concloure aquest treball sobre la traducció de les peticions de l'alemany al català i el paper de l'anàlisi de la cortesia en aquestes traduccions, cal subratllar, en primer lloc, la necessitat de determinar els factors que regulen el nivell de cortesia entre els interlocutors, seguint diverses formulacions, com ara les de Brown i Levinson (1987). En segon lloc, des d'una perspectiva intercultural, tan necessària en la traducció, cal tenir també la utilització de recursos diferenciats, com per exemple l'ús de formes directes o indirectes, la diferent orientació, bé envers l'objecte o bé envers el destinatari, etc. És a dir, cal tenir present que l'ús d'unes marques o d'unes altres depèn d'unes con-

vencions culturals, i que únicament els models que existeixen en la nostra cultura poden ajudar-nos en l'àmbit de la traducció. Al capdavant, podem assenyalar que tot i la recerca de la traducció de cadascuna de les unitats lèxiques que intervenen en la petició, aquesta ha d'estar condicionada a la igualtat de la funció que realitza l'acte de parla exhortatiu en una o l'altra llengua.

5 Notes

* Aquest treball ha estat realitzat en el marc del Projecte d'Investigació de la Fundació Bancaixa Castelló P1-1A2000-07 i del Projecte GV-00-147-09.

** Voldria agrair la lectura atenta i els comentaris de la doctora Heike van Lawick i del doctor Vicent Salvador.

*** Aquest article és una versió revisada d'una ponència llegida durant el 16è Col·loqui Germano-Català / 16. Deutscher Katalanistentag (Bochum 1999),

6 Referències bibliogràfiques

6. 1 Referències primàries

Brecht, Bertolt (1988): *Große kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe. Stücke 4*, Hecht, Werner / Knopf, Jan / Mittenzwei, Werner / Müller, Klaus-Dieter (Hrsg.), vol 4, Berlin i Weimar: Aufbau-Verlag; Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Brecht, Bertold (en premsa): *Terror i misèria del Tercer Reich*, in: *Teatre Complet*, II, Barcelona: Institut del Teatre, Trad. cat. Heike van Lawick.

Hoffmann, E.T.A. (1983): «Das Fräulein von Scudéry», in: Arjipov, Iuri I. (Hrsg.): *Auswahl*, Moscou: Raduga, 257-333.

– (1982): «La senyoreta de Scudery», in: Hoffmann, E.T.A.: *Tres contes fantàstics*, Sant Boi : Mall, Trad. cat. de Joan Valls, 89-180.

– (1991): «La senyoreta de Scudery», in: Ramon Miquel i Planas (ed.): *El llibreter assassí de Barcelona*, Barcelona: Montesinos, Trad. cat. de Francesc de B. Moll, 142-222.

– (1996): *La senyoreta de Scudéry*, València: 3i4, Trad. cat. Josep-Roderic Guzman, 17-89.

6. 2 Referències secundàries

- Acosta, Luis (1984): «Las partículas modales del alemán y del español», in: *Studia Philologica Salmanticensa* 7-8, 7-41.
- Beerbom, Christiane (1992): *Modalpartikeln als Übersetzungsproblem. Eine kontrastive Studie zum Sprachenpaar deutsch-spanisch*, Frankfurt a. M. / Berna / Nova York / París: Peter Lang.
- Blum-Kulka, Shosana (1996): «Variaciones en la formulación de peticiones», in: Cenoz, Jasone / Valencia, José F. (eds.): *La competencia pragmática: elementos lingüísticos y psicosociales*, Bilbao: Universidad del País Vasco, 179-194.
- Brown, Penelope / Levinson, Stephen (1978): «Universals in Language Use: Politeness Phenomena», in: Goody, E. (ed.): *Questions and Politeness: Strategies in Social Interaction*, Cambridge: Cambridge University Press.
- (1987): *Politeness. Some Universals in Language use*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ferrer Mora, Hang (1997): «La partícula modal alemana doch entre el modo oracional declarativo e interrogativo y sus equivalentes en español», in: *Quaderns de Filologia. Estudis lingüístics II. Sobre l'oral i l'escrit*, 183-198.
- Guzman, Josep R. (1995): «Traductor i subjecte receptor: a propòsit d'algunes traduccions de *Das Fräulein von Scuderi* d'E.T.A. Hoffmann», in: Bermúdez, Jesús / Farrel, Mary / Meseguer, Lluís (eds.): *Subjecte i creativitat*, Castelló: Servei de Publicacions UJI, 249-257.
- (2000): «Modalitat i traducció: partícules modals i traduccions al català de *Das Fräulein von Scuderi*», in: Pusch, Claus D. (ed.): *Katalanisch in Geschichte und Gegenwart. Sprachwissenschaftliche Beiträge. Estudis de lingüística*, Tübingen: Stauffenburg, 155-168.
- Haverkate, Henk (1994): *La cortesía verbal. Estudio pragmlingüístico*, Madrid: Gredos.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine (1994): *Les interactions verbales*, París: Armand Colin.
- Krivosonov, Alexei (1989): «Zum Problem der Klassifizierung der deutschen Partikeln», in: Weydt, Harald (ed.): *Sprechen mit Partikeln*, Berlin / Nova York: Walter de Gruyter, 30-38.

- Lakoff, R. (1973): «The logic of politeness, or minding your P's and Q's», in: *Proceedings of the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, 292-305.
- Leech, Geoffrey N. (1983): *Principles of pragmatics*, Londres: Longman.
- Mainguenu, Dominique / Salvador, Vicent (1995): *Elements de lingüística per al discurs literari*, València: Tàndem.
- Muñoz Morata, Anna M. (1989-1991): «I de les partícules modals alemanyes, què en fem?», in: *Quaderns de Traducció i Interpretació* 11-12, 99-111.
- Nehls, Dietrich (1989): «German modal particles rendered by English auxiliary verbs», in: Weydt, Harald (ed.): *Sprechen mit Partikeln*, Berlín/ Nova York: Walter de Gruyter, 282-292.
- Ormelius-Sandblom, Elisabet (1997): «The modal particle *schon*: Its syntax, semantics, and pragmatics», in: Swan, Toril / Jansen Westvik, Olaf (eds.): *Modality in Germanic Languages. Historical and comparative perspectives*, Berlín / Nova York: Mouton de Gruyter, 75-131.
- Payrató, Lluís (1988²): *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València: Universitat de València.
- Prüfer, Irene (1995): *La traducción de las partículas modales del alemán al español y al inglés*, Frankfurt a. M. / Berna / Nova York / París: Peter Lang.
- Reiter, Norbert (1983): «Pragmatische Norm und fakultative Setzung von Partikeln, untersucht am Übersetzungen aus dem Russischen», in: Weydt, Harald (Hg.): *Partikeln und Interaktion*, Tübingen: Niemeyer, 96-105.
- Robinson, Joy L. (1980): «Sociolingüística i variació semàntica: els tractaments en català», in: *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona: PAM, 616-638.
- Salvador, Vicent / Guzman, Josep R. (1998): «Retòrica i recepció de la literatura romàntica: sobre les traduccions d'un text d'E.T.A. Hoffmann», in: *Quaderns de Filologia* IV, 239-255.
- Torrent-Lenzen, Aina (1994): «Les partícules modals alemanyes i llur correspondència funcional en català», in: Berkenbusch, Gabriele / Bierbach, Christine (eds.): *Zur katalanischen Sprache: historische, soziolinguistische und pragmatische Aspekte*, Frankfurt am Main: Domus Editora Europaea, 111-124.

